

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA XIZMAT KO'RSATISH SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA HUDUDIY TAFOVUTLARI

O'sarova Shaxlo Jamshid qizi

Oriental universiteti magistranti

Tel: +998 99 156 27 97

E-mail: o'sarovashaxlo@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu tezisda O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatish sohasining rivojlanish dinamikasi, hududlar kesimidagi tafovutlari hamda istiqbolli rivojlanish yo'nalishlari tahlil qilingan. Tadqiqotda 2021–2025-yillar statistik ma'lumotlari asosida ko'rsatilgan bozor xizmatlari hajmi, aholi jon boshiga xizmatlar miqdori va hududiy tafovut koeffitsientlari baholangan. Shuningdek, 2026–2030-yillar uchun xizmatlar hajmining ssenariyli prognozi ishlab chiqilib, xizmat ko'rsatish sohasini hududiy ixtisoslashuv, raqamli transformatsiya, turizm, transport-logistika va yuqori qo'shilgan qiymatli xizmatlar asosida rivojlantirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar berilgan.*

Kalit so'zlar: *xizmat ko'rsatish sohasi, hududiy tafovut, integral baholash, raqamli xizmatlar, ssenariyli prognoz.*

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiyotda xizmat ko'rsatish sohasi iqtisodiy o'sish, aholi bandligi, tadbirkorlik faolligi va hududiy rivojlanishni ta'minlovchi muhim tarmoqlardan biri hisoblanadi. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, yalpi ichki mahsulotning katta qismi aynan xizmatlar sohasi hisobiga shakllanadi. Bu esa xizmatlar sektorining iqtisodiyot tarkibidagi o'rnini va uning strategik ahamiyati ortib borayotganini anglatadi.

O'zbekiston Respublikasida ham so'nggi yillarda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 11-maydagi PQ-5113-son "Xizmatlar sohasini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori, 2021-yil 30-sentabrdagi PF-6318-son farmoni, 2022-yil 27-yanvardagi PQ-104-son qarori hamda "O'zbekiston — 2030" strategiyasida xizmatlar sohasini rivojlantirish, hududlarda servis infratuzilmasini kengaytirish, yangi ish o'rinlari yaratish va raqamli xizmatlarni joriy etish bo'yicha muhim vazifalar belgilangan.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2025-yilda O'zbekiston Respublikasida ko'rsatilgan bozor xizmatlari hajmi 1 050 292,5 mlrd so'mni tashkil etgan. Bu ko'rsatkich 2021-yilga nisbatan bir necha barobar oshganini ko'rsatadi. Biroq xizmatlar sohasidagi o'sish barcha hududlarda bir xil darajada kechmayapti. Ayrim hududlarda xizmatlar

bozori jadal kengayib borayotgan bo'lsa, boshqa hududlarda aholi jon boshiga xizmatlar hajmi, raqamli xizmatlar qamrovi, transport-logistika imkoniyatlari va servis infratuzilmasi nisbatan pastligicha qolmoqda. Shu sababli xizmat ko'rsatish sohasida hududiy tafovutlarni aniqlash va ularni kamaytirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqish dolzarb ahamiyatga ega.

ASOSIY QISM

O'zbekistonda xizmat ko'rsatish sohasi so'nggi yillarda barqaror o'sish tendensiyasini namoyon etmoqda. 2021–2025-yillar davomida ko'rsatilgan bozor xizmatlari hajmi sezilarli darajada oshib, iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismiga aylandi. Xizmatlar hajmining o'sishi, avvalo, savdo, transport, aloqa va axborotlashtirish, moliyaviy xizmatlar, ta'lim, sog'liqni saqlash, turizm, umumiy ovqatlanish va maishiy xizmatlar faollashuvi bilan bog'liq.

Aholi jon boshiga ko'rsatilgan bozor xizmatlari hajmining oshishi ham xizmatlar sohasida ijobiy o'zgarishlar yuz berayotganini ko'rsatadi. 2025-yilda respublika bo'yicha aholi jon boshiga xizmatlar hajmi 27 719,6 ming so'mni tashkil etdi. Ushbu ko'rsatkich aholining xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari kengayib borayotganini bildiradi. Shu bilan birga, xizmatlar sohasining hududlar kesimidagi rivojlanish darajasi o'rtasida katta farqlar mavjud.

Xizmatlar sohasi tashqi ta'sirlarga nisbatan sezgir tarmoq hisoblanadi. Jumladan, 2020-yilda COVID-19 pandemiyasi transport, turizm, umumiy ovqatlanish va savdo xizmatlariga salbiy ta'sir ko'rsatgan bo'lsa, 2021-yildan boshlab sohada tiklanish jarayoni jadallashdi. Keyingi yillarda xizmatlar sohasi raqamli texnologiyalar, elektron tijorat, mobil to'lovlar, onlayn xizmatlar va logistika tizimlari hisobiga yangi rivojlanish bosqichiga o'tdi.

Tahlil ko'rsatadiki, 2021–2025-yillar davomida O'zbekistonda ko'rsatilgan bozor xizmatlari hajmi 490 262,0 mlrd so'mdan 1 050 292,5 mlrd so'mga oshdi. Aholi jon boshiga xizmatlar hajmi esa 14 219,1 ming so'mdan 27 719,6 ming so'mga ko'tarildi. 2022-yilda o'sish sur'ati 129,5 foizga yetdi; 2020-yilgi pandemiyadagi vaqtinchalik pasayishdan so'ng sohaning tiklanish salohiyati yuqori ekanini isbotladi.

Biroq, eng muhim muammo shundaki, ushbu o'sish barcha hududlarda bir xil tezlikda kechmayapti.

Xizmat ko'rsatish sohasining hududlar kesimidagi tahlili respublika hududlari o'rtasida sezilarli farqlar mavjudligini ko'rsatadi. Toshkent shahri xizmatlar hajmi, aholi jon boshiga xizmatlar miqdori, raqamli servislari, moliyaviy xizmatlar, ta'lim, tibbiyot, professional va biznes xizmatlar bo'yicha mutlaq yetakchi hisoblanadi. 2025-yilda Toshkent shahrida aholi jon boshiga xizmatlar hajmi 126 343,7 ming so'mni tashkil etib, respublika o'rtachasidan 4,56 barobar yuqori bo'lgan.

Bunga qarama-qarshi ravishda, Surxondaryo viloyatida aholi jon boshiga xizmatlar hajmi 11 940,5 ming so'mni tashkil etib, respublika o'rtachasining 43 foiziga teng bo'lgan. Bu holat hududda xizmatlar infratuzilmasi, zamonaviy servis turlari,

tadbirkorlik faolligi va raqamli xizmatlar qamrovi yetarli darajada rivojlanmaganini ko'rsatadi.

Hududiy tafovut koeffitsienti 10,6 barobarni tashkil etgani xizmatlar sohasida eng yuqori va eng past ko'rsatkichga ega hududlar o'rtasidagi farq katta ekanini anglatadi. Variatsiya koeffitsientining 106,3 foiz darajasida shakllangani esa hududlararo heterogenlik nihoyatda yuqori ekanini ko'rsatadi. Demak, xizmatlar sohasini rivojlantirishda yagona umumiy yondashuv yetarli emas, balki har bir hududning mavjud salohiyati, muammolari va ixtisoslashuv imkoniyatlaridan kelib chiqib, alohida rivojlanish mexanizmlarini ishlab chiqish zarur.

Hududlarni respublika o'rtachasiga nisbatan koeffitsient asosida guruhlash ularning rivojlanish darajasini aniqroq baholash imkonini beradi. Toshkent shahri yuqori rivojlangan xizmatlar markazi sifatida alohida ajralib turadi. Toshkent viloyati, Buxoro, Samarqand, Farg'ona, Xorazm va Navoiy viloyatlari xizmatlar sohasida nisbatan barqaror o'sish salohiyatiga ega hududlar qatoriga kiradi. Andijon, Namangan, Jizzax va Sirdaryo viloyatlarida xizmatlar sohasi rivojlanayotgan bo'lsa-da, xizmatlar tarkibi va raqamli servislar ulushini kengaytirish zarur. Qashqadaryo, Surxondaryo va Qoraqalpog'iston Respublikasida esa xizmatlar infratuzilmasi, maishiy xizmatlar, agroservis, turizm va transport-servis yo'nalishlarini qo'llab-quvvatlash dolzarb hisoblanadi.

Xizmatlar sohasining 2026–2030-yillardagi istiqbolini baholash uchun ssenariyli prognoz usulidan foydalanildi. 2025-yildagi 1 050 292,5 mlrd so'mlik bozor xizmatlari hajmi bazaviy ko'rsatkich sifatida olindi. Prognoz uchta ssenariy asosida ishlab chiqildi: konservativ ssenariy — yillik 110 foiz o'sish, bazaviy ssenariy — 114,7 foiz o'sish, optimistik ssenariy — 117 foiz o'sish.

Hisob-kitoblarga ko'ra, konservativ ssenariyda 2030-yilga borib xizmatlar hajmi 1 691 506,6 mlrd so'mga yetishi mumkin. Bazaviy ssenariyda ushbu ko'rsatkich 2 085 102,2 mlrd so'mni tashkil etadi. Optimistik ssenariyda esa xizmatlar hajmi 2 302 711,7 mlrd so'mgacha oshishi kutiladi.

Bazaviy ssenariy eng real variant sifatida baholanadi, chunki u 2025-yilda shakllangan o'rtacha o'sish sur'atlariga asoslanadi. Optimistik ssenariyga erishish uchun esa hududlarda xizmatlar infratuzilmasini kengaytirish, raqamli transformatsiyani jadallashtirish, turizm va transport-logistika xizmatlarini rivojlantirish, xizmatlar eksportini qo'llab-quvvatlash hamda kichik biznes subyektlariga qulay sharoit yaratish talab etiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatish sohasi barqaror o'sish salohiyatiga ega ekanini, biroq uning hududlar kesimidagi rivojlanishi bir xil emasligini ko'rsatdi. Ayniqsa, Toshkent shahri va past ko'rsatkichli hududlar o'rtasidagi tafovut xizmatlar sohasini hududiy ixtisoslashuv asosida rivojlantirish zarurligini tasdiqlaydi.

Tadqiqot asosida quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi:

Har bir hudud uchun alohida “servis rivojlanish xaritasi”ni ishlab chiqish maqsadga muvofiq. Ushbu xaritada hududning mavjud xizmatlar salohiyati, asosiy muammolari, ixtisoslashuv yo‘nalishlari va ustuvor servis turlari aniq belgilanishi lozim.

Surxondaryo, Qashqadaryo, Sirdaryo va Qoraqalpog‘iston Respublikasida servis infratuzilmasi, maishiy xizmatlar, agroservis, transport-servis va raqamli xizmatlarni rivojlantirish davlat dasturlari orqali qo‘llab-quvvatlanishi zarur.

Raqamli transformatsiyani jadallashtirish xizmatlar sohasidagi hududiy tafovutlarni kamaytirishning muhim omili hisoblanadi. Elektron tijorat, mobil to‘lovlar, telemeditsina, onlayn ta’lim va raqamli davlat xizmatlari barcha hududlarda keng joriy etilishi lozim.

Samarqand, Buxoro, Xorazm va Surxondaryo viloyatlarida turizm klasterlarini shakllantirish, Toshkent shahrida tibbiy turizm va professional xizmatlarni kengaytirish, Navoiy va Toshkent viloyatlarida transport-logistika xizmatlarini rivojlantirish maqsadga muvofiq.

Xizmatlar sifati monitoringi tizimini joriy etish zarur. Bunda hududiy xizmatlar reytingi, mijozlar qoniqishi indeksi va servis sifati indikatorlari asosida muntazam baholash tizimi shakllantirilishi lozim.

Umuman olganda, xizmat ko‘rsatish sohasini hududiy ixtisoslashuv, raqamli transformatsiya, yuqori qo‘shilgan qiymatli xizmatlar va tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar asosida rivojlantirish O‘zbekistonda iqtisodiy o‘shishni jadallashtirish, aholi bandligini kengaytirish va hududiy tafovutlarni kamaytirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston Respublikasida bozor xizmatlarining asosiy ko‘rsatkichlari. 2026. URL: <https://stat.uz>
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Xizmatlar sohasini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-5113-son qarori. 2021-yil 11-may. URL: <https://lex.uz/docs/-5421233>
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Xizmatlar sohasini qo‘llab-quvvatlashga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PF-6318-son farmoni. 2021-yil 30-sentabr. URL: <https://lex.uz/docs/-5664773>
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Xizmatlar sohasini rivojlantirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-104-son qarori. 2022-yil 27-yanvar. URL: <https://lex.uz/docs/-5840284>
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-158-son farmoni. 2023-yil 11-sentabr. URL: <https://lex.uz/docs/-6600413>

6. World Bank. At Your Service?: The Promise of Services-led Growth in Uzbekistan. 2024. URL:

<https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan/publication/promise-of-services-led-growth>

7. OECD. OECD Digital Economy Outlook 2024. OECD Publishing, 2024. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-digital-economy-outlook-2024-volume-1_a1689dc5-en.html

8. Ernazarov G.B. Xizmat ko'rsatish sohasining o'rni va ahamiyati, iqtisodiy-statistik tahlili va istiqbollari. Iqtisodiyot va ta'lim, 2024. URL: <https://sci-p.uz/index.php/aept/article/view/2900>

9. Nayyar G., Hallward-Driemeier M., Davies E. At Your Service? The Promise of Services-led Development. World Bank, 2021. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/b5f153be-e867-5746-ad02-e12a0774e2d1>